

**ГЭР БҮЛИЙН ХҮЧИРХИЙЛЭЛ ҮЙЛДСЭН ХҮНД ХҮЛЭЭЛГЭХ
ЭРҮҮГИЙН ХАРИУЦЛАГЫГ, ЗӨРЧИЛ ШАЛГАН ШИЙДВЭРЛЭХ
АЖИЛЛАГААНААС ЯЛГАХ, ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГА
ACCEPT CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR PERSONS WHO COMMIT
DOMESTIC VIOLENCE, DISTINCTION FROM DISPUTE RESOLUTION,
AND WITH REQUIREMENT.**

Б.Батзаяа
ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн
ЭПЭЗТ-ийн ахлах багш, цагдаагийн хошууч
Batzaya.B (Police Major)
*Senior Teacher, Criminal Procedure Law Department,
School of Police, University of Internal Affairs*

Товчлол: Гэр бүлийн эрх зүй нь бусад нийгмийн харилцаан дундаас өвөрмөц, өөрийн гэсэн онцлогтой салбар эрх зүй билээ. Өөрөөр хэлбэл, гэр бүл нь оюун санаа болон материаллаг хэрэгцээ хосолсон сэтгэл зүй, ёс суртахуун, эдийн засаг, эрх зүй зэрэг харилцааг өөртөө агуулах нарийн нийлмэл тогтолцоотой байдаг нэг ёсны цогц харилцааг бүрдүүлж байдаг¹. Гэр бүлийн харилцаа хоёр хүний хоорондын сайн дурын үндсэн дээр үүсдэг ч нийгэмд гэр бүлийн хүчирхийлэл их үйлдэгдэж, нэг нь нөгөөгөө сэтгэл санааны дарамтанд байлгаж, санхүүгээр шахан боож байгаа нь өөрөө хүний эрхийн асуудал ноцтой зөрчигдөж байгааг илрэл билээ. Үүнийг зохицуулахаар эрүүгийн хуульд эрх зүйн зохицуулалт орсон ч энэ нь зөрчлөөс ялгагдахгүй байгаа тул холбогдогч шүүхийн шатанд эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй байгаа нь энэ асуудлыг хөндөх болсон шалтгаан юм.

Abstract: Family law is a branch of law that is unique and has its own characteristics among other social relations. In other words, the family forms a unified and complex relationship that has a complex system containing psychological, moral, economic, and legal relationships that combine spiritual and material needs. Family relationships are formed on a voluntary basis between two people, but there is a lot of domestic violence in society, where one person keeps the other under emotional pressure and squeezes them with money, which is a sign of serious human rights violations. Although there are legal regulations in the criminal law to regulate this, it is not distinguished from a violation, so there is no criminal liability at the relevant court level, which is the reason for raising this issue.

Түлхүүр үгс: Гэр бүл, хүчирхийлэл, хамтран амьдрагч, зөрчигдөж буй эрх, хууль
Key words: Family, violence, cohabitation, violated rights and laws

Гэр бүлийн хүчирхийллийн талаарх ойлголт

Монгол Улс гэр бүлийн хүчирхийллийн дийлэнх тохиолдлыг зөрчлийн хэмжээнд авч үзэж байсныг өөрчилж гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг байнга зодох, харгис хэрцгий харьцах, догшин авирлах, тарчлаах зэрэг хүчирхийллийн зарим ноцтой үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцон ял шийтгэх зохицуулалтыг 2016 оны 12 дугаар сарын 22-ны өдөр Эрүүгийн хуульд тусгаж, гэмт этгээдийг 6 сараас 2 жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, мөн хугацааны хорих ялаар шийтгэхээр хуульчилсан нь дэвшилттэй алхам болсон. Мөн Зөрчлийн тухай хуульд гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгдсэн талаар мэдээлээгүй болон түр хамгаалах байрны зориулалтыг өөрчилсөн, өөр зориулалтаар ашигласан, хамгаалах байрны журмыг зөрчиж нэвтэрсэн этгээдэд хариуцлага тооцох, гэр бүлийн хүчирхийллийн зарим тохиолдлыг зөрчилд тооцохоор заажээ.

¹ А.Батбаатар, “Гэр бүлийн эрх зүйн зарим асуудал”, 2021 он 9-р тал

2000-иад оны эхээр гэр бүлийн хүчирхийлэл байдаг л мэт нийгэм хүлээж авдаг байсан нь хаалттай хаалганы цаана хэн нэгний зандрах, орилох нөгөө нэгний уйлах, гаслах чимээнд нийтээрээ дөжирсөн гэж ойлгож болохоор.

Энэ бүхэн эцгийн эрхт ёсоос өвлөгдөн ирсэн байж болох юм. Учир нь бидний мэдэх зарим нэг зүйр үгс уг хүчирхийллийг байх л зүйл мэтээр бидний сэтгэл зүйд суулгаж өсгөсөн. Жишээ нь сайн эхнэрийг сардаа нэг зод, зодвол барцад арилна гэх мэтээр шалтаг гаргаж бие махбодын хүчирхийлэл үйлдэж ирсэн. Тэгвэл энэ нь ганц бие махбодиор зогсохгүй дараах дөрвөн хэлбэрээр хамтрагчийнхаа эрхэд халддаг байна:

1. бие махбодын хүчирхийлэл;
2. сэтгэл санааны хүчирхийлэл;
3. эдийн засгийн хүчирхийлэл;
4. бэлгийн хүчирхийлэл.²

Гэр бүлийн хүчирхийлэл гэдэг нь гэр бүлийн гишүүдийн хэн нэг нь нөгөөгөө хүч эрх мэдлээр давамгайлж, бие болон сэтгэл санааны хувьд доромжлон, дарамтлах эд хөрөнгийн гэм хор учруулж байгаа зан үйлийг хэлдэг.³ Гэр бүлийн хүчирхийллийн суурь шалтгаан нь эрх мэдлийн тэнцвэртэй бус харилцаа. Энэ үйлдэл нь хүчирхийлэгч талын гэм буруугын санаатай сэдэл, зорилготойгоор үйлдэгдэж байгаа нь Монгол Улсын Үндсэн хууль⁴ болоод гэр бүлийн тухай хуульд заасан гишүүдийн тэгш эрхийн зарчмыг зөрчиж байгаагаараа эрх зүйн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл болох юм. НҮБ-аас баталсан хүний эрхийн түгээмэл Тунхаглалын⁵ гуравдугаар зүйлд “хүн бүр ... эрх чөлөөтэй байх, халдашгүй дархан байх эрхтэй” , мөн МУ-н Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 13 дах хэсэгт “...халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй...”⁶ гэж хувь хүний өөрийнх нь жам ёсны халдаж үл болох эрхийг баталгаажуулсан байдаг. Энэхүү жам ёсны эрх нь гэр бүлийн хүчирхийллийн хэлбэрээр ноцтой зөрчигдөж байгаа нь энэ төрлийн гэмт хэргээс тэдгээрийг төрийн зүгээс хамгаалах шаардлагатай байгааг харуулсан юм.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай цаг алдалгүй цагдаагийн байгууллагад хандаагүйгээс болж өмнөх хэргүүдийг нотлох баримт устаж үгүй болох, зарим ул мөр тодорхой хугацааны дараа арилах, зарим тохиолдолд хүчирхийллийг гэрчлэх хүнгүй болох зэргээр мөрдөн шалгах ажиллагааг түвэгтэй болгодог. Зарим иргэдийн хувьд гэмт хэрэг үйлдэгдсэн тухай мэдээлэл өгөх үүрэг, өөрийн болон гэр бүлийн гишүүд, эцэг эх, үр хүүхдийнхээ эсрэг мэдүүлэг өгөхгүй байх эрх буюу эрх, үүргийн хоорондын ялгаа заагийг ойлгоогүйгээс гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгдэж байгаа талаар мэдсэн ч зохих байгууллагад ханддаггүй байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн талаарх мэдээллийг хохирогч, түүний гэр бүлийн гишүүд, найз нөхөд, хамт ажилладаг хүмүүс, хөршүүд, эмнэлгийн байгууллагын ажилтан, хүчирхийллийн хохирогчид тусламж, дэмжлэг, үзүүлсэн болон, хамгаалах байраар үйлчилсэн төрийн болон иргэний нийгмийн байгууллагууд мэдээлэхээс гадна тохиолдлын чанартай үл таних хүмүүс өгөх нь ч бий. Мөн цагдаагийн байгууллагын тухайд мэдээллийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээс ч олж авах боломжтой.

Анхны мэдээллийн нэг хэлбэр нь дуудлагаар очсон алба хаагч нь хохирогчийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд дахин гэмт хэрэг үйлдэх магадлалтай эсэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах шаардлагатай эсэхийг тогтоохын тулд аюулын зэргийн үнэлгээг зайлшгүй хийх шаардлагатай байна.

² Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хууль, 2016., 6 дугаар зүйл

³ А.Батбаатар, “Гэр бүлийн эрх зүйн зарим асуудал”, 2021 ., 206 дах тал

⁴ ҮХ-ийн 16 дугаар зүйлийн 11./ Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ/.

⁵ Олон улсын гэрээ хэлэлцээрийн эмхэтгэл, 2012., 7 дах тал

⁶ Г.Совд, Монгол Улсын Үндсэн хууль, хүний эрх, 1999., 50 дах тал

Аюулын зэргийн үнэлгээг оновчтой асуултаар богино хугацаанд хийх, алба хаагчдад ойлгомжтой, ашиглахад хялбар байдлаар найруулах хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэж ХЗДХ-ийн сайдын 2020 оны 05 дугаар сарын 18-ны өдрийн А/83 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралтаар “Аюулын зэргийн үнэлгээ хийх журам”, 2 дугаар хавсралтаар “Аюулын зэргийн үнэлгээ хийсэн тэмдэглэлийн загвар”-ыг тус тус баталсан байна.

Аюулын зэргийн үнэлгээ гэдэг нь хохирогчийн амь нас, эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд учрах

Статистик үзүүлэлт		2017 Он	2018 он	2019 он	2020 он	2021 он	2022 он
Аюулын үнэлгээ хийгдсэн эсэх	Улсын дүн	-	796	894	1,080	1,489	1,663
	УБ	-	418	437	566	845	863
Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн	Улсын дүн	1,100	796	893	1,082	1,489	1,664
	УБ	642	418	437	567	845	864

эрсдэлийг урьдчилан таамаглахад чиглэсэн арга хэрэгсэл юм. Аюулын зэргийн үнэлгээ нь аюулгүй байдлын хамгаалатын арга хэмжээг шуурхай авах болон гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт, 34 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу хохирогч, гэр бүлийн бусад гишүүдэд аюулгүй байдлын хамгаалалтын үйлчилгээ үзүүлэх үндэслэл болно⁷. Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн 1138 хэргийн 111 буюу (9,8%) нь Эрүүгийн тухай хуулийн 11.7 дугаар зүйлээр зүйлчлэгдсэн байна.⁸

⁷ ХЗДХС-ын 2018 оны 05 дугаар сарын 18-ны өдрийн А/83 дугаар тушаалаар батлагдсан Аюулын зэргийн үнэлгээ хийх журмын 1.3, 1.4 дэх хэсэг

⁸ ҮСХ, “Гэр бүлийн хүчирхийллийн статистик 2020”, 2021., 28 дах тал

Үүнээс	Бие махбодын	Улсын дүн	802	547	565	784	1,082	1,395
		УБ	430	233	205	360	531	693
	Сэтгэл санааны	Улсын дүн	314	163	248	196	275	317
		УБ	142	46	98	58	78	103
	Бэлгийн	Улсын дүн	31	16	28	31	79	78
		УБ	8	2	7	8	32	31
	Эдийн засгийн	Улсын дүн	8	4	3	4	6	7
		УБ	3	2	3	2	2	4

Зөрчлийн тухай хуулиар шийдвэрлэж буй байдал

Зөрчлийн тухай хууль	Эрүүгийн хууль
...Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг: 1.зодсон; 2.хүсэл зоригийнх нь эсрэг тодорхой үйлдэл хийх, хийхгүй байхыг албадсан; 3.бусадтай харилцахыг хязгаарласан; 4.хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол албадан сургалтад хамруулж долоогоос гуч хоногийн хугацаагаар баривчлах шийтгэл оногдуулна.	Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг байнга: 1.1.зодсон; 1.2.харгис хэрцгий харьцсан, догшин авирласан, тарчлаасан; 1.3.хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан бол зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ. 2.Энэ гэмт хэргийг: 2.1.хүүхэд, жирэмсэн эмэгтэй, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эсрэг үйлдсэн; 2.2.асрамжийн үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагын ажилтан үйлдсэн; 2.3.таслан зогсоох гэсэн хүнийг эсэргүүцэж үйлдсэн бол зургаан сараас хоёр жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас хоёр жил хүртэл хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

Эрүүгийн хуульд зааснаар гэр бүлийн хамаарал бүхий хүнийг **байнга** сэтгэл санаа, бие махбодь, бэлгийн, эдийн засгийн хүчирхийлэл үйлдсэн бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ гэж заасан байна. Тэгвэл байнга гэдэг үгийг юу гэж ойлгох вэ? Байнга гэж удаа дараа хохирогчийн эрхэд халдсан идэвхитэй үйлдэлийг ойлгоно. Эрүүгийн хуульд 3 удаа гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдвэл эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ гэж заажээ. Тэгэхээр энэ нөхцөлд эрүүгийн журмаар шийдвэрлэгдэх хүртэл хохирогч гурван удаа эрх нь хөндөгдөхийг хүлээн зөвшөөрөх ёстой юу? Эрүүгийн хууль болон зөрчлийн тухай хуулинд гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх асуудлын ялгаа заагыг зөв томъёолж чадаагүйн улмаас мөрдөгч, прокурор шүүхийн зүгээс хуулийг ялгаатай тайлбарлан хэрэглэж байна. Энэ нь нөгөө талаас эрх зүйн хийдэл байна гэж үзэх үндэслэл байна.

⁹Практикт холбогдогчид зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага тооцсон ч холбогдогч давтан зөрчил үйлдэх нь элбэг байна. Энэ гэмт хэрэгт өртөж буй хүмүүсийн дийлэнх нь эхнэр, хамтран

⁹<http://legaldata.mn/b/785>

амьдрагч гээд эмэгтэй хүмүүс байна. Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх асуудлыг прокурор хариуцах ёстой.¹⁰

Эрүүгийн хэргийн анхан шатны журмаар шийдвэрлэгдэж буй байдал¹¹

2017	51
2018	106
2019	165
2020	84
2021	93
2022	106

Шүүхийн шатанд орж шийдвэрлүүлсэн хэрэг маргааны тухайд дандаа давхар зүйлчлэлээр орж шийдвэрлүүлж байгаа нь 102 тусгай дугаарт орж ирж буй гэр бүлийн хүчирхийллийн талаарх дуудлага мэдээллээс эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээр орж шийдвэрлэгдсэн тоо харьцангуй бага байгаа нь хуулийн байгууллагын зүгээс хуулийг ялгаатай хэрэглэж байгаа нь харагдаж байна. Дийлэнх нь Хүний биед хүнд хохирол санаатай учруулах Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 11.1., Хүний биед хөнгөн хохирол санаатай учруулах Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 11.6.- гаар давхар зүйлчлэгдэж байна.

Практикт удаа дараа гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэж давтамж нь 3 удаа болсон тохиолдолд эрүүгийн журмаар шийдвэрлүүлэхгээд холбогдогчийг зөрчлийн хэргээс эрүүгийн хэрэг лүү явуулахад авдаггүй хэрэг үүсдэггүй зэрэг тохиолдол их байна. Энэ нь мэдээж тухайн хохирогчыг илүү ихээр эрх нь зөрчигдөөд, амь нас, эрүүл мэндэд нь асар их хохирол учирсны дараа л шүүх түүнийг хүлээж авах байх гэсэн үг. Гэвч эхнэр, хүүхэд, хамтран амьдрагч нар гэр бүлийн хүчирхийллийн нэг удаагийн үйлдлээс болж гэмт хэрэгт өөрсдөө холбогдох нь цөөнгүй. Ийм нөхцөл байдалд хуулийн байгууллага тодорхой арга хэмжээ аваагүйн буруугаас ч болсныг үгүйсгэхгүй.

Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэргийн мөрдөн шалгах ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудал

“Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх хэргийг мөрдөн шалгах явцад хамгийн нийтлэг тохиолддог хүндрэл бэрхшээл нь хохирогч гомдлоосоо татгалзах, анх өгсөн мэдүүлгээсээ буцах, гэр бүлийн хүчирхийллийг “Байнга” үйлдсэн гэдгийг нотлоход төвөгтэй байдаг. Хохирогч нарын хувьд хүчирхийлэл үйлдэгч дахин ийм үйлдэл хийхгүй гэж амласан, гомдлоо буцаахыг ятгасан, айлгаж сүрдүүлсэн, хоорондоо эвлэрсэн, гэр бүлийн эдийн засаг уналтад орох, салахаас айсан, хүүхдээ өнчрүүлмээргүй байна гэх зэрэг шалтгаанаар гомдлоо буцаах хүсэлт гаргадаг байна.

Сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч нь гэрч, хохирогч болон эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны бусад оролцогчдод сөргөөр нөлөө үзүүлснээр тэд хуулийн байгууллагатай хамтран ажиллахаас татгалзах болсон нь хэргийн мөрдөн шалгах ажиллагаа болон гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажиллагааг сулруулах нэг хүчин зүйл болсныг тэмдэглэх хэрэгтэй. Гэмт этгээдүүд гэрч, хохирогчид шан харамж өгч өөртөө татах, заналхийлэх, сүрдүүлэх зарим тохиолдолд амь насыг нь хохироох, шууд хүч хэрэглэх зэрэг янз бүрийн арга замаар нөлөөлөх нь хуулийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах, гэрчийн мэдүүлэг өгөх шударга хүмүүс гэмт халдлагын золиос болох нь байнгын шахуу үзэгдэл болсон. Чухамдаа энэ нөхцөл байдал нь гэрч, хохирогч, эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны бусад оролцогчид хуулийн байгууллагуудтай хамтран ажиллахаас татгалзах үндсэн шалтгаан болж байна.¹²

Гэрч, хохирогчид нөлөөлөх тохиолдол эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад нэлээдгүй гардаг боловч энэ нь ихэвчлэн далд хэлбэртэй байна. Учир нь гэрч, хохирогч гэнэт

¹⁰ Прокурорын тухай хууль, 2017., 5 дугаар зүйл

¹¹ <http://shuukh.mn>

¹² П.Батбаатар. Гэрч, хохирогчийн аюулгүй байдлын онол, практикийн асуудал. УБ., 2021 он.

мэдүүлгээ өөрчлөх тохиолдол нэлээд байдаг нь ямар нэг байдлаар нөлөөнд автсантай холбоотой гэж үздэг байна. Мөн ихэвчлэн хэргийг хянан шийдвэрлэх үүрэг бүхий албан хаагчид хохирогчоо анхаарсан байдлаар үйл ажиллагаагаа явуулаагүйгээс шалтгаалж дахин хохироход хүргэж байдаг.¹³

Гэр бүлийн аль нэг гишүүн гэр бүлийн харилцаанд давамгайл байдал тогтоох, бусад гишүүдийг эрхшээлдээ байлгах зорилгоор гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлддэг. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотойгоор үйлдэгдсэн гэмт хэргүүдийг судлан үзэхэд сэтгэл зүйн хүчирхийлэл нь биеийн хүчирхийллээс илүү шаналгаатай, илүү урт хугацаанд үйлчилдэг байна.

Статистик үзүүлэлт		2017 он	2018 он	2019 он	2020 он	2021 он	2022 он
Хугацаа	0-1 жил	743	538	575	791	1,093	1,329
	1-3 жил	142	139	167	143	206	189
	3-5 жил	25	25	37	26	33	20
	5-8 жил	10	13	9	9	7	8
	8-с дээш жил	25	6	12	10	12	10
Давтамж	Жилд 1-2	746	613	688	864	1,193	1,376
	Улиралд 1-2	108	88	109	95	127	126
	Сард 1-2	45	49	42	38	38	52
	14 хоног тутам	13	8	8	10	12	3
	7 хоног тутам	3	5	9	6	4	5
	3 хоног тутам	-	1	1	-	1	-
	Байнга	31	16	15	5	11	8

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой үйлдэгддэг гэмт хэргүүд нь ихэвчлэн хүнд хор уршиг учруулсан, эсхүл тийм хор уршиг учруулж болох нөхцөл байдал бүрдсэн буюу хожуу үедээ хууль хяналтын байгууллагад ханддаг. Тухайлбал, гэр бүлийн хүчирхийлэл үргэлжилсэн давтамжаар нь авч үзэхэд сүүлийн 3 жилийн дунджаар жилд 0-1 удаа 1,145, улиралд 1-2 удаа 116, сард 1 удаа 47, 14 хоног тутам 9, 7 хоног тутам 6, 3 хоног тутам 1, байнга 11 тохиолдол байгаа нь гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгч хэргийг анх удаа үйлдэхэд нь хууль хяналтын байгууллагад ханддаггүй болох нь харагдаж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг өргөн хүрээтэй, нийгмийн бүх давхарга, салбарт нэгэн зэрэг чиглэсэн, хүний зан үйлд нөлөөлөх төрөл бүрийн арга хэрэгслийн тусламжтайгаар хэрэгжүүлж байдгаас хамаарч түүнийг хэрэгжүүлэх чиглэлийг олон шалгуураар төрөлжүүлэн ангилахад хүргэдэг. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын чиглэлийг тогтоох нь чухам юунаас, ямар үндэслэлээр эхлэх, ямар хүрээнд зохион байгуулах, ямар арга, хүч хэрэгслийг ашиглах зэрэг олон хүчин зүйлээс хамаарна.

Дүгнэлт, санал

Гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг, зөрчлийг бууруулахад доорх гурван түвшинд анхаарал хандуулах шаардлагатай хэмээн үзэж байна. Тодруулбал, хувь хүний түвшинд гэр бүл төлөвлөлт, амьдралын арга ухаанд суралцах, ёс суртахуун, зөв дадал, зан үйлд суралцах, өөрийн

¹³ Гэмт хэргийн болон хүчирхийллийн хохирогчдод зориулсан шударга ёсны зарчмуудыг хэрэглэх НҮБ-ын гарын авлага. 1999 он.

үнэт зүйл, зорилгоо төлөвлөх, стресс менежментийн талаар мэдлэгтэй болох, бусдыг хайрлах, хувь хүний зохион байгуулалтаа нэмэгдүүлэх шаардлагатай. Иймд гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг, гэрч, хохирогчийг хамгаалах ажиллагааны талаар иргэдийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, мэдээллээр хангахад чиглэсэн үйл ажиллагааг төрийн болон төрийн бус, олон нийтийн байгууллагаар дамжуулан тасралтгүй хэлбэрээр явуулах. Мөн гэр бүлийн хүчирхийлэлд түгээмэл тулгарч байгаа нэг асуудал бол гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай юм.

Гэрч хохирогчийг сүрдүүлэх, дарамтлах, хуурч мэхлэх, мөнгө өгөх, гуйх, ятгах, заналхийлэх зэрэг хэлбэрээр нөлөөлөх явдал эрүүгийн эрх зүйн практикт гарсаар байна. Үүний үр дагавар нь гэрч, хохирогч нөлөөнд орж мэдүүлэх өгөхгүй байх эсвэл худал мэдүүлэг өгөх, сэтгэл зүйн хувьд хэвийн байдлаа алдах, амиа хорлох оролдлого хийх, амиа хорлох тохиолдол¹⁴ гарч байна. 2014-2019 оны эхний хагас жилд гэрч, хохирогчийг хамгаалах албанаас 24 гэрч, 205 хохирогч, 95 хамаарал бүхий этгээд, 5 мэдээлэгч, 12 шүүгч, 8 прокурорыг хамгаалтад авсан байна. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулиар эрүүгийн хэрэг гэрч, хохирогч, тэдгээрийн хамаарал бүхий этгээд болон гэмт хэрэг илрүүлэхэд үнэтэй мэдээлэл өгч, туслалцаа үзүүлсэн, эрүүгийн хэрэгт мэдүүлэг өгөөгүй хүний аюулгүй байдлыг ханган ажиллах зохицуулалттай боловч сүүлийн үед олны анхаарал татсан хэргийг хянаж байгаа прокурор, шүүж байгаа шүүгч нар хамгаалалтад орох хүсэлт гарган Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын шийдвэрийн дагуу, гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтчийн албан хаагчид прокурор, шүүгчийн аюулгүй байдлыг хамгаалан ажиллаж байгаа нь хуулиар зохицуулаагүй үйл ажиллагаа явуулж байна гэж үзэхээр байна.

Мөн гэр бүлийн хүчирхийллийн гэрч, хохирогч болон тэдний хамаарал бүхий этгээдийн амь нас, эрүүл мэндэд халдах, халдахаар завдсан, заналхийлсэн тохиолдол нэлээдгүй байгаа нь манай улсад гэрч, хохирогчийг хамгаалах нэгдсэн тогтолцоог бий болгох зайлшгүй шаардлага бий болсон нь харагдаж байна. Тиймээс гэрч, хохирогчийг хамгаалах ажиллагааг боловсронгуй болгох, гадаад орны сайн туршлагыг өөрийн хөрсөнд буулгах, тэдэнтэй хамран ажиллах, хохирлын үнэлгээг зөв, тооцоолох, гэр бүлийн хүчирхийллийн эсрэг үйлдэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчилд хяналт тавих, хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд шийтгэл ногдуулах ажиллагаа, Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчийн зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтыг үр дүнтэй зохион байгуулах асуудал зүй ёсоор тавигдаж байна.

Харин Зөрчлийн тухай хуулийн тухайд гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдийг зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтад хамруулж, 7-30 хоног баривчлах шийтгэл оногдуулдаг. Баривчлах шийтгэлийг тэнсэх тухай ойлголт хуулинд байхгүй учир шийтгэлээ биечлэн эдэлж байна. Гэтэл Эрүүгийн хуульд гэр бүлийн хүчирхийллийг “Байнга” үйлдсэн эрүүгийн хэрэгт хорих ял оногдуулахгүйгээр тэнсэх боломжтой байгаа нь давтагдаж даамжирсан үйлдэлд хариуцлагын үр нөлөөг бууруулж, гэмт этгээдэд ял завших боломж олгосон гэж үзэж болохоор байна.

Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 11.7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн үндсэн шинжийг “...Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг байнга зодсон, харгис хэрцгий харьцсан, догшин авирласан, тарчлаасан, хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан бол зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ...” гэж хуульчилсан байдаг. Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгаар тусгай ангийн арван нэгдүгээр бүлгийг “Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг” гэмт хэрэг гэж хуульчилсан байдаг ба гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэргийн үндсэн шинжид байх “...Гэр бүлийн хамаарал бүхий харилцаатай хүнийг байнга зодсон, харгис хэрцгий харьцсан, догшин авирласан, тарчлаасан...” гэсэн хоёр шинж нь энэхүү бүлгийн объектын шинжийг хангаж байх бөгөөд 11.7 дугаар зүйлд зааснаар эрүүгийн хэрэг үүсгэгдэн байгаа хэргүүдийн диилэнх нь энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт зааснаар шалгагдаж хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байна. Харин энэ хэсгийн 3 дахь

¹⁴ Судалгааны тайлан. Гэрч хохирогчийг хамгаалах үндэсний тогтолцоог бий болгох асуудал. УБ., 2010 он.

заалтад заасан “...хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан бол...” гэсэн диспозиц шинж нь “Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг” гэмт хэргийн объектын шинжийг хангахгүй байна гэж үзэж байна. Энэхүү эрх зүйн зохицуулалтын улмаас уг зүйл хэсгээр хэрэг бүртгэлт, эрүүгийн хэрэг нээж мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулахад саад болж буй нэг шалтгаан болж байна гэж үзэж байна. Мөн “Тарчлаах”¹⁵, “харгис хэрцгий харьцах” гэх мэт үгс нь өөрөө “байнга” гэсэн шинжийг агуулдаг тул эдгээр үйлдлийг байнга, давтан үйлдсэн байхыг шаардахгүй гэж Эрүүгийн хуульд тусгах нь зүйтэй юм.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

➤ Хууль, эрх зүйн хэм хэмжээний акт

1. “Монгол Улсын Үндсэн Хууль” УБ, 1992
2. “Гэр бүлийн тухай” УБ, 1999
3. “Гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай хууль” УБ, 2013
4. “Эрүүгийн хууль” УБ, 2015
5. “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай”, УБ, 2016
6. “Зөрчлийн тухай хууль”, УБ, 2017
7. “Прокурорын тухай хууль, УБ, 2017

➤ Сурах бичиг, ном, гарын авлага

1. В.А Рясенцев: Советское семейное право, М.,1982
2. Г.Совд, Монгол Улсын Үндсэн хууль, хүний эрх, УБ, 1999
3. Олон улсын гэрээ хэлэлцээрийн эмхэтгэл, УБ, 2012
4. ХСИС, ШШГС “Сонсогч, оюутны илтгэлийн эмхэтгэл” 2015
5. А.Батбаатар, “Гэр бүлийн эрх зүйн зарим асуудал”, УБ, 2021
6. Монголын Хуульчдын холбоо, “Гэрч хохирогчийн хамгаалалт”, УБ, 2021
7. Ч.Нямсүрэн, “Эрх зүйн ерөнхий онол”, УБ, 2021

➤ Бусад эх сурвалж

1. ҮСХ, “Гэр бүлийн хүчирхийллийн статистик 2020”, УБ, 2021
2. <http://police.gov.mn>
3. <http://legaldata.mn/b/785>
4. <http://shuukh.mn>
5. <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2017/kw22-de-haeusliche-gewalt-507528>
6. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/gegen-gewalt-an-frauen-1817254>

¹⁵<https://mongoltoli.mn/search.php?opt=1&word=%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%87%D0%BB%D0%B0%D0%B0%D1%85> Тарчлаах-Байнга тамлан зовоох, амар заяа үзүүлэхгүй байх гэсэн утгатай үг.